

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยถูกขับเคลื่อนด้วยแรงงาน ซึ่งแบ่งเป็นแรงงานในระบบ และแรงงานนอกระบบ โดยแรงงานในระบบ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555) หมายถึง ผู้มีงานทำที่ได้รับความคุ้มครองและหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน ส่วนแรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำแต่ไม่ได้รับความคุ้มครองในสวัสดิการต่างๆตามที่กฎหมายกำหนด ไม่มีระบบภาษี โดยประเทศไทย มีสัดส่วนของแรงงานนอกระบบสูงกว่าประเทศอื่นๆ โดยคิดเป็น 2 ใน 3 ของการจ้างงานทั้งหมด หรือประมาณ 3 ใน 4 ของสถานประกอบการในประเทศ (กลุ่มงานวิจัยและข้อมูล สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการ วุฒิสภา, 2549)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 1.1 จำนวนผู้ปฏิบัติงานทำที่อยู่ในระบบและนอกระบบ ที่ว่าราชการจักร โดยแบ่งตามภาค หน่วย: คน

ปีทำการสำรวจ	จำนวนแรงงาน	ข้าราชการจักร	กรุงเทพฯ	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้
2553	จำนวนผู้ปฏิบัติงานทำทั้งสิ้น	38,691,581	3,846,929	9,350,115	7,187,584	12,956,733	5,350,220
	แรงงานในระบบ	14,557,840	2,546,908	4,822,948	2,042,533	2,904,435	2,241,016
	แรงงานนอกระบบ	24,133,741	1,300,022	4,527,167	5,145,051	10,052,298	3,109,204
2554	จำนวนผู้ปฏิบัติงานทำทั้งสิ้น	39,317,236	3,863,860	9,495,326	7,292,327	13,252,830	5,412,894
	แรงงานในระบบ	14,730,395	2,618,103	4,895,890	2,023,679	3,042,667	2,150,055
	แรงงานนอกระบบ	24,586,840	1,245,757	4,599,436	5,268,648	10,210,163	3,262,839
2555	จำนวนผู้ปฏิบัติงานทำทั้งสิ้น	39,578,344	3,871,545	9,562,794	7,382,872	13,278,374	5,482,760
	แรงงานในระบบ	14,778,844	2,609,116	5,076,048	1,996,494	2,981,298	2,115,889
	แรงงานนอกระบบ	24,799,500	1,262,429	4,486,746	5,386,378	10,297,076	3,366,871

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีและการสื่อสาร

จากตารางที่ 1.1 จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของแรงงานนอกระบบทั้งประเทศนั้น มีมากกว่าจำนวนแรงงานในระบบและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างแรงงานนอกระบบกับแรงงานในระบบพบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ มีแรงงานนอกระบบมากกว่าแรงงานในระบบ ในขณะที่กรุงเทพมหานครและภาคกลางมีสัดส่วนของแรงงานในระบบมากกว่าแรงงานนอกระบบ โดยในส่วนของภาคเหนือ พบว่าจำนวนแรงงานในระบบมีแนวโน้มที่ลดลง แต่ในส่วนของแรงงานนอกระบบกลับมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4-6 (2520-2534) เชียงใหม่ถูกกำหนดเป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนบน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: 2552) และด้วยเหตุนี้เอง ทำให้เชียงใหม่กลายเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน เศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านอุตสาหกรรม รวมไปถึง การเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง และเป็นศูนย์กลางการศึกษาจนถึงปัจจุบัน และจากการที่จังหวัดเชียงใหม่มีการเร่งส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ทำให้ภาคบริการเติบโตอย่างรวดเร็ว ซึ่งแต่เดิมจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในภาคเกษตรกรรม จึงทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์ของจังหวัดเชียงใหม่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ผลิตภัณฑ์ของจังหวัดเชียงใหม่ในภาคบริการมีมูลค่าเป็นอันดับ 1 นับแต่ปี 2527 เป็นต้นมา รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรม การค้าและเกษตรกรรม ตามลำดับ (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2541: 124) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ภาคการเกษตรล้มเหลว ผู้คนในชนบทซึ่งเคยประกอบอาชีพเกษตรกรจึงอพยพเข้ามาทำงานในเขตเมือง โดยเริ่มจากการประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอย ค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งอาชีพหาบเร่แผงลอยเป็นอาชีพที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพมากนัก รวมทั้งใช้เงินทุนในการเริ่มกิจการน้อย จึงทำให้อาชีพนี้เป็นที่นิยมกันในหมู่ผู้มีรายได้น้อยถึงปานกลาง ที่ต้องการเข้ามาตั้งตัวในเขตเมือง

จากการให้ความหมายของหาบเร่แผงลอย ในโครงการจัดทำข้อมูลร้านค้าหาบเร่แผงลอยอาหารและครัวเรือนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ของสำนักนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน หาบเร่ หมายถึง ร้านที่ไม่มีที่ตั้งประจำ เช่นรถเวียนขายไปเรื่อยๆหรือหาบเร่ของขายไปเรื่อยๆ ส่วนแผงลอย หมายถึง ลักษณะของร้านค้าที่ไม่มีผนัง แต่มีที่ตั้งร้านประจำ อาจเป็นรถเข็น หรือรถยนต์ที่มีท้ายขายของ มีจุดจอดขายประจำที่ หรือมีรถเข็นแล้วมีโต๊ะ เก้าอี้สำหรับนั่งทาน สถิติของจังหวัดที่มีจำนวนร้านค้าหาบเร่แผงลอยอาหาร 10 อันดับแรกของประเทศไทย ตามข้อมูลของสำนักนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน ซึ่งจัดทำโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตซึ่งทำการสำรวจไว้เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2556

ตารางที่ 1.2 จังหวัดที่มีจำนวนร้านอาหารเร่งผ่อนคลายอาหาร 10 อันดับแรก ของประเทศไทย

อันดับ	จังหวัด	จำนวน (ร้าน)
1	กรุงเทพมหานคร	29,971
2	นครศรีธรรมราช	5,977
3	นครราชสีมา	5,792
4	อุบลราชธานี	5,562
5	จันทบุรี	4,829
6	เชียงใหม่	4,758
7	ชัยภูมิ	4,665
8	สมุทรสาคร	4,071
9	สงขลา	3,953
10	หนองบัวลำภู	3,637

ที่มา: สำนักนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน (2556)

จากตารางที่ 1.2 พบว่าจังหวัดกรุงเทพมหานครมีจำนวนร้านอาหารเร่งผ่อนคลายอาหาร 29,971 ร้านซึ่งมีจำนวนมากเป็นอันดับ 1 ของประเทศ และจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดนครราชสีมาเป็นอันดับ 2 และ 3 ตามลำดับ โดยจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนร้านอาหารเร่งผ่อนคลายอาหารจำนวน 4,758 ร้าน ซึ่งมีจำนวนมากเป็นอันดับ 6 เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนร้านอาหารเร่งผ่อนคลายอาหารทั้งประเทศ และจากการสำรวจจำนวนของร้านอาหารเร่งผ่อนคลายอาหารของจังหวัดในเขตภาคเหนือ ซึ่งมี 9 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน อุตรดิตถ์ ดังตารางที่

1.3

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 1.3 จำนวนร้านค้าหาบเร่แผงลอยอาหาร แบ่งตามจังหวัดในภาคเหนือ

อันดับ	จังหวัด	จำนวน (ร้าน)
1	เชียงใหม่	4,758
2	เชียงราย	1,642
3	ลำปาง	1,571
4	พะเยา	1,098
5	น่าน	956
6	ลำพูน	840
7	อุตรดิตถ์	730
8	แม่ฮ่องสอน	442
9	แพร่	360
รวมทั้งประเทศ		168,558

ที่มา: สำนักนโยบายและพลังงาน กระทรวงพลังงาน (2556)

จากตารางที่ 1.3 พบว่า จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนร้านค้าหาบเร่แผงลอยทั้งหมด จำนวน 4,758 ร้าน จากจำนวน 168,558 ทั่วประเทศไทย และมีจำนวนร้านค้าหาบเร่แผงลอย มากที่สุดเป็นอันดับ 1 ในภาคเหนือ ตามด้วยจังหวัดเชียงรายเป็นอันดับ 2 และจังหวัดลำปางเป็นอันดับ 3 ซึ่งมีจำนวนร้านอาหารหาบเร่แผงลอย 1,642 ร้าน และ 1,571 ร้านตามลำดับ

ปัจจุบันประชากรในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีทั้งหมด 141,361 คน (งานทะเบียนราษฎร ฝ่ายปกครอง สำนักปลัดเทศบาล, 2554: ออนไลน์) ประกอบกับวัฒนธรรมการบริโภคที่มีความเร่งรีบ เน้นความสะดวกสบาย และประกอบอาหารเพื่อการบริโภคน้อยลง จึงทำให้อาชีพหาบเร่แผงลอยอาหารมีแนวโน้มที่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะสร้างปัญหาให้กับชุมชน เช่น การกีดขวางการจราจรบนทางเท้า ปัญหาเรื่องการจัดเก็บขยะ ยังก่อให้เกิดความสกปรก และอาหารที่นำมาจำหน่ายมักถูกละเลยในเรื่องความสะอาดและและความปลอดภัย อาจเนื่องมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องความปลอดภัยทางอาหาร ซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดโรคอุจจาระร่วง จึงเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาในเรื่อง อุตสาหกรรมอาหารหาบเร่-แผงลอย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ว่าเหตุใดผู้ค้าหาบเร่แผงลอยอาหารจึงมีจำนวนเพิ่มขึ้นและสิ่งใดเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้ามาประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยอาหาร เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดคนโยบาย และแนวทางในการแก้ไขหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบกิจการการค้าหาบเร่ สำหรับภาครัฐและเอกชนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะของอุตสาหกรรมอาหารหาบเร่แผงลอย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามาประกอบอาชีพในอุตสาหกรรมอาหารหาบเร่แผงลอย

1.2.3 เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอาหารหาบเร่แผงลอยที่มีต่อการประกอบธุรกิจอาหาร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ทำให้ทราบสภาพทั่วไปของผู้ประกอบการและลักษณะการประกอบธุรกิจหาบเร่แผงลอยอาหาร รวมถึงไปถึงปัจจัยทางส่วนบุคคลและปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีผลต่อการเข้ามาประกอบอาชีพในอุตสาหกรรมอาหารหาบเร่แผงลอย ตลอดจนทราบถึงความรู้ความเข้าใจเรื่องความปลอดภัยทางอาหารของการค้าหาบเร่แผงลอยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรมอาหาร ภาคธุรกิจอื่น รวมไปถึงภาครัฐอาทิเช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานเทศกิจเทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย แนวทางในการแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบกิจการการค้าหาบเร่แผงลอยอาหาร

1.4 ขอบเขตที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้มุ่งศึกษาถึงลักษณะของหาบเร่แผงลอยอาหารในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามาประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยในแง่ของปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความรู้ความเข้าใจของผู้ประกอบการเกี่ยวกับเรื่องความปลอดภัยทางอาหาร โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามกับผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอยอาหาร ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

1.5 นิยามศัพท์

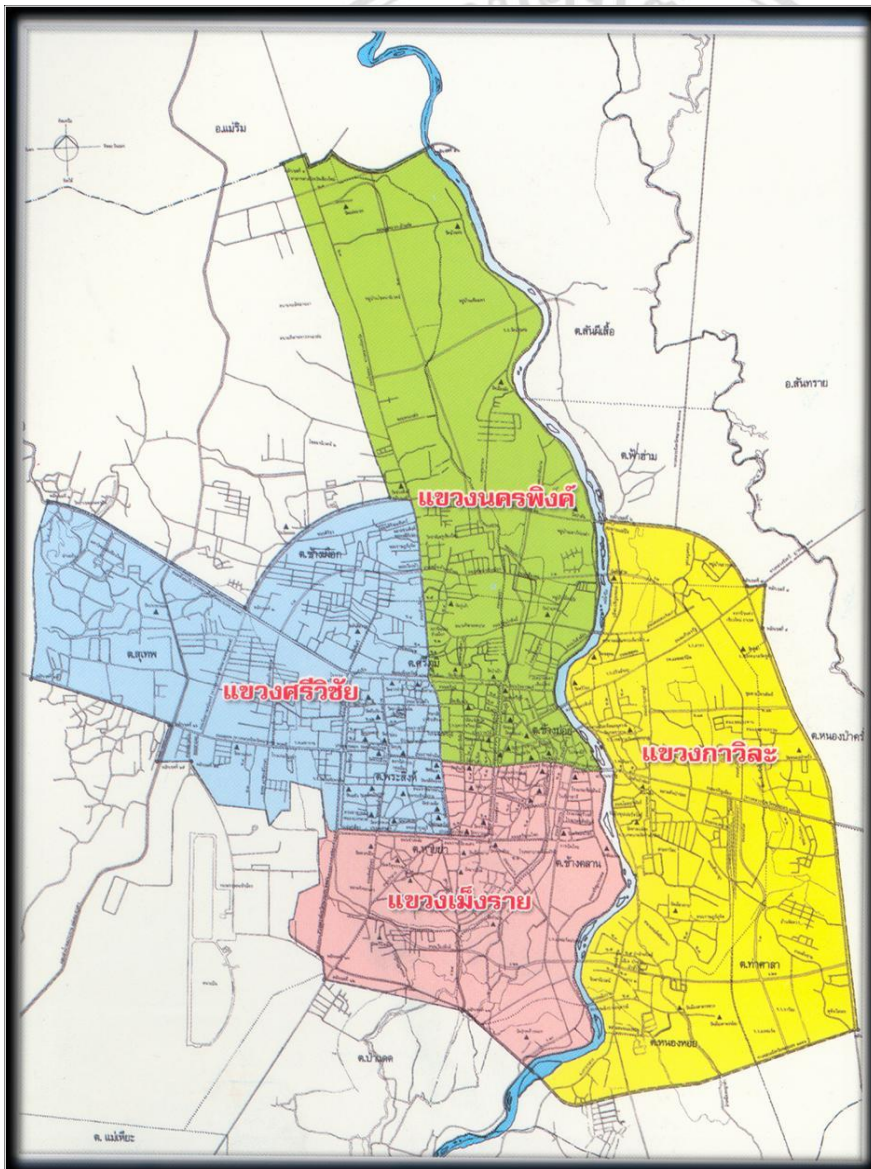
หาบเร่ หมายถึง ร้านที่ไม่มีที่ตั้งประจำ เช่นรถเข็นขายไปเรื่อยๆหรือหาบเร่ของขายไปเรื่อยๆ

แผงลอย หมายถึง ลักษณะของร้านค้าที่ไม่มีผนัง แต่มีที่ตั้งร้านประจำ อาจเป็นรถเข็น หรือรถยนต์ที่มีท้ายขายของ มีจุดจอดขายประจำที่ หรือมีรถเข็นแล้วมีโต๊ะ เก้าอี้สำหรับนั่งทาน

อาหาร หมายถึง สินค้าที่เกิดขึ้นเพื่อการบริโภค เช่น อาหารสำเร็จรูป อาหารกึ่งสำเร็จรูป

ความปลอดภัยทางอาหาร (Food safety) หมายถึง การจัดการให้อาหาร และสินค้าเกษตรที่นำมาเป็นอาหารบริโภคสำหรับมนุษย์มีความปลอดภัย โดยไม่มีลักษณะเป็นอาหารไม่บริสุทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยอาหาร และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้บริโภค ปลอดภัยจากอันตรายที่มาจากอาหาร

เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ นครเชียงใหม่มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 40.216 ตารางกิโลเมตร โดยครอบคลุมพื้นที่ 14 ตำบลของอำเภอเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ ตำบลหายยา ตำบลช้างม่อย ตำบลศรีภูมิ ตำบลวัดเกต ตำบลช้างคลาน ตำบลพระสิงห์ ตำบลสุเทพ ตำบลป่าแดด ตำบลฟ้าฮ่าม ตำบลหนองป่าครั่ง ตำบลท่าศาลาบางส่วน ตำบลป่าตัน ตำบลหนองหอย และตำบลช้างเผือก ภาพที่ 1.1

ที่มา: เทศบาลนครเชียงใหม่, 2556

ภาพที่ 1.1 อาณาเขตของเทศบาลนครเชียงใหม่ แบ่งตามแขวง